

Тараненко К.Ю.

Аспірант кафедри публічного права

ЧНУ ім. Ю.Федьковича

Науковий керівник:

Гаврилук Р.О., д.ю.н., доц., юридичний факультет

ЧНУ ім. Ю.Федьковича

Право на достатній життєвий рівень: патерналізм чи конституційна гарантія?

Податково-правовий патерналізм як феномен податково-правової дійсності міцно укорінився у державах пострадянського простору, традиція правотворення та праворозуміння яких зводиться до етатизму, домінування держави у податково-правових відносинах, визнання платника податків виключно зобов'язаним суб'єктом та сприйняття таких відносин як єдино можливих. Податково-правовий патерналізм з позицій етатистської доктрини податкового права розуміється як можливість держави у податково-правових відносинах виступати з батьківських, опікунських позицій з метою приховання істинних цілей податкової політики держави.

Логічним наслідком реалізації патерналістських відносин між державою і платниками податків є пасивність останніх, постійне очікування благ згори, відсутність прагнення людини до пошуку шляхів самостійного забезпечення реалізації власних інтересів та потреб. Така пасивність індивіда вигідна субстанціональній державі, оскільки остання не зацікавлена у встановленні рівноправності у податковому спілкуванні, пасивний суб'єкт не здатний контролювати державу та обмежувати цим контролем її податкове свавілля.

Сприймаючи людей як таких, якими постійно потрібно опікуватися, субстанційна держава одноосібно уповноважує себе визначати той обсяг прав, який дарувати своїм підданам, заперечуючи при цьому природне походження та універсальність прав людини, і переконує громадян у справедливості такого розподілу, оскільки державі як батьку, видніше, кому і в якому обсязі дати права, щоб забезпечити справедливий розподіл.

Практичне втілення зв'язку патерналізму з обмеженням прав і свобод людини і громадянина можна побачити на прикладі декларування в конституціях прав і свобод людини без належного механізму їх реалізації. Показовою у цьому контексті може бути **стаття 48 Конституції України, в якій кожному гарантується право на достатній життєвий рівень для себе і сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло[1]. Втім дана норма за своїм змістом є суто патерналістською, не виконується і в принципі не може бути виконана за нинішніх стандартів ведення соціальної політики.**

Так, різка девальвація гривні у 2014-2015 рр. призвела до зростання цін, підвищення тарифів за житлово-комунальні послуги, на перевезення пасажирів, незважаючи на те, що довгий час рівень доходів громадян залишається відносно незмінним. Мінімальна заробітна плата станом на 1.12.2016 р. складала 1600 грн, у 2017 році підвищилася до 3200 грн., а прожитковий мінімум – 1544 грн[2]. Експерти ООН констатують, що 80% громадян України знаходяться за межею бідності, оскільки встановлений прожитковий мінімум передбачає витрати у розмірі 50 гривень на добу, що менше 2 доларів США. Відповідно до стандартів ООН, за межу бідності відносять тих людей, котрі в день витрачають до 5 доларів США, тобто менше 135 гривень. Таким чином, прожитковий мінімум виявляється абсолютно патерналістською величиною.

Важливо відмітити, норми, закладені Кабінетом Міністрів України у прожитковому мінімумі, ледве дозволяють забезпечити первинні потреби людини (головним чином – здорової, оскільки цей мінімум не враховує вартість ліків і лікування) та практично ігнорують соціальні потреби, які є невід’ємною складовою гідного життя [3]. Встановлений Кабінетом Міністрів України споживчий кошик взагалі можна вважати приниженням честі та гідності українських громадян, оскільки вміст продовольчих та непродовольчих товарів, а також послуг не забезпечує навіть мінімальних фізіологічних та духовних потреб. Перегляд вмісту споживчого кошика на 2017 рік суттєво ситуацію не покращив. Влада не поспішає кардинально міняти підходи до формування споживчого кошику. Пропонуються лише косметичні зміни, які не дотягують до рівня світових норм споживання та не відповідають поточним цінам на споживчі товари та послуги. Кабмін ніби свідомо ігнорує розвиток цивілізації і зміну потреб та пріоритетів людини 21-го століття. Замість того, щоб затвердити реальний споживчий кошик, який дійсно забезпечує людині елементарне гідне існування, держава намагається вдатися до напівкроків – патерналізму, створення видимості змін у сфері соціальних стандартів. Натомість в Англії, наприклад, споживчий кошик включає шампанське і пиво, акустичну гітару і великий перелік товарів для дому, включаючи дверні ручки і витрати на садівника. У кошик громадянина США входять витрати на тютюнові та алкогольні вироби, а також на освіту, мобільний і комп’ютерний зв’язок. Франція заклала в свій споживчий кошик витрати на відвідування перукарні, купівлю лаків для волосся, гелів для душу і інших численних косметичних засобів, на няню для дитини, апарати для виправлення зубів, оренду автомобілів, проїзд на таксі, а також їжу для котів і собак [4].

Переконані, що підвищення Кабінетом Міністрів України з 1 січня 2017 року мінімальної заробітної плати до 3200 грн. не акт альтруїзму з боку держави, та усвідомлення необхідності збільшувати рівень доходів населення в умовах економічної кризи. По-перше, збільшення доходу призведе до збільшення податкових надходжень до державного гаманця з можливістю для держави розпоряджатися фінансовими ресурсами на власний розсуд, по-друге, можна припустити, що не останню роль у прийнятті такого рішення зіграло запровадження електронного декларування доходів. Закон України «Про запобігання корупції» встановлює, що не підлягають декларуванню витрати, сума яких не перевищує 50 мінімальних заробітних плат (80000 гривень станом на 1 грудня 2016 року). Після підвищення такий поріг складе 160 000 гривень.

Більше того, підвищення мінімальної заробітної плати вдвічі у 2017 році фактично поставило під загрозу існування малого і середнього бізнесу. Закон містить норму, яка застосовується до фізичних осіб-підприємців та осіб, що здійснюють незалежну професійну діяльність: необхідність сплати єдиного соціального внеску на рівні мінімального страхового внеску, який з урахуванням нової мінімальної заробітної плати становить - 704 грн, навіть при відсутності господарської діяльності і, відповідно, доходу. Крім того, підвищується у суму єдиного податку, який також є значною статтею податкових витрат суб’єктів підприємницької діяльності. У 2017 році для першої групи єдиний податок підвищується до 160 грн., для другої - до 640 грн. на місяць. Тому сьогодні можемо спостерігати тенденцію, коли закриваються і активні підприємці, і ті, кого держава "попросила" заплатити соціальний збір не з отриманих доходів, а за фактом їхньої реєстрації [5].

Якщо проаналізувати положення Податкового кодексу України, зокрема ст. 6: «Податком є обов’язковий безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється

з платників податку відповідно до цього кодексу», а також ст. 4, що є однією з базових умов податкової справедливості: "Податки мають встановлюватися з урахуванням реальної платоспроможності самих платників податків", можна зробити висновок, що податок переважно має становити частину від чистого прибутку (доходу). В такому разі призначати якісь безумовні платежі просто за фактом реєстрації підприємницької діяльності — порушення тієї самої соціальної справедливості[5].

З цього приводу не можна не загадати працю Людвіга Ерхарда «Добробут для всіх», в якій вчений формулює модель відносин між державою і суспільством на прикладі відносин держави і підприємців: «До завдань держави не входить безпосереднє втручання в господарство. Усе, чим держава може й мусить допомогти підприємницькій діяльності, — це грамотно зіставляти свої податкові запити з економічними реаліями. Тобто стежити за тим, щоб після сплати податків у підприємств залишалось вдосталь коштів для розширення своєї діяльності[158-166].

Таким чином, гарантування достатнього життєвого рівня з боку держави за нинішніх стандартів ведення економічної, податкової та соціальної політики залишається патерналізмом, а численні реформи в тому числі, і в соціальній сфері, не підвищують довіри до держави та виглядають як ще одна спроба держави заповнити «свої кишені» за рахунок платників податків, а не як реальне прагнення до побудови розвинутої країни.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 року із змінами, внесеними згідно із Законом № 742-VII від 21.02.2014 // Відомості Верховної Ради України. – 2014. - № 11. – Ст.143.
2. Про Державний бюджет України на 2016 рік: Закон України від 25.12.2015 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 5. – С. 101.
3. Баранова Н. П. Соціальні стандарти та соціальні гарантії в системі соціальної політики України / Н. П. Баранова, Т. В. Новікова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id.
4. Бубякіна І. Споживчий кошик в житті населення України / І. Бубякіна [Електронний ресурс]. –Режим доступу : <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2971>
5. Левицький К. Назад, у глухий кут? / К. Левицький // Дзеркало тижня. – 2017. – № 3. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/business/nazad-u-gluhiy-kut-zakon-pro-podvoyennya-minimalki-zavdav-destruktivnogo-udaru-po-malomu-biznesu-.html>
6. Эрхард Л. Благосостояния для всех. – М.: Начала Пресс, 1991. – 332 с. (158-166)